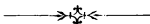

ЗАПИСКИ
ВОСТОЧНАГО ОТДѢЛЕНІЯ
ИМПЕРАТОРСКАГО
РУССКАГО АРХЕОЛОГИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА

Основаны барономъ **В. Р. Розеномъ.**

ТОМЪ ДВАДЦАТЬ ВТОРОЙ.
1913 — 1914.

(СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ ДВУХЪ ТАБЛИЦЪ И СЪ ДВУМИ РИСУНКАМИ ВЪ ТЕКСТѢ).

ПЕТРОГРАДЪ.
ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМИИ НАУКЪ.
Вос. Остр., 9 лин., № 12.
1915.

390. ძ. გ. ჯანაშვილი. საიბგილო მ. გ. Джанашвили. Сайнгило [въ ძველი საქართველო (Древняя Грузія) т. II, отд. 4, стр. 51—276 съ Поправками и Дополнениями на стр. 350—352=отд. отгискъ, Тбились, 1913 г., 231 стр.]¹⁾.

Въ настоящей книгѣ М. Г. Джанашвили сообщаетъ историко-географическія, этнографическія и лингвистическія свѣдѣнія о Сайнгило, крайней грузинской области на Востокѣ, въ Закавказскомъ округѣ. Наиболѣе слабая часть книги—историческій очеркъ, наиболѣе сильная—этнографическія свѣдѣнія, порою очень подробныя и изложенныя весьма живо. Авторъ — ингилсецъ показалъ себя хорошимъ знатокомъ родного края, и даваемые имъ картины изъ быта, правовъ, обычаевъ и религіозныхъ представленій ингилойцевъ долго сохранять свою свѣжесть.

Лингвистическая часть книги, о которой поговоримъ подробнѣе, замана хорошо, но исполнена слабо. Она состоитъ изъ трехъ частей: изъ текстовъ по ингилойскому говору, замѣтокъ по грамматикѣ и словаря. Къ сожалѣнію, ни одна изъ этихъ частей не выполнена вполне удовлетворительно: въ текстахъ²⁾ наталкиваешься на непоследовательности, не оговоренныя въ изслѣдованіи; чтеніе нѣкоторыхъ сказокъ производитъ такое впечатлѣніе, какъ будто онѣ записаны не со словъ ингилойцевъ; не обращено должнаго вниманія на возможно точную передачу ингилойскихъ звуковъ³⁾; грамматическій обзоръ и вообще весь трудъ много выигралъ бы, если бы не было сопоставлений ингилойскихъ формъ съ мингрельскими, сванскими, армянскими, осетинскими, удинскими⁴⁾; въ словарѣ обращаетъ на себя вниманіе прежде всего порядокъ расположенія словъ: располагать теперь грузинскій словарь въ простомъ алфавитномъ порядкѣ, это, право, регрессъ въ исторіи грузинской лексикографіи. Бросается въ глаза и то, что словарь составлялся какъ будто на слухъ, и, видимо, по памяти, и потому многія ингилойскія слова, которыя имѣются въ этой же книгѣ въ этнографическихъ матеріалахъ, не попали въ глоссарій, а въ числѣ приведенныхъ имѣются и такія, которыя ничуть не возбуждаютъ особаго интереса; такъ напр., въ словарѣ имѣется *აბულ მძბ* съ ненужными здѣсь сопоставленіями, но пропущено *აბულა-ვაშლი* (стр. 53/101) *სორტა ყბოკა*; имѣется *ვაშლ ყბოკა* опять съ лишними сопоставленіями, но нѣтъ *ვაშლა ყბოკა* *სორტა სმთ* (стр. 53/101); въ словарѣ стоитъ слово сомнительнаго, во всякомъ случаѣ не грузинскаго, происхожденія *ვაზლ роза*, но отсутствуетъ ингилойское *ვა-ვარდლა* (стр. 113/161), *ვა-ვა-ვარდლა* (114/162) *выпадать на*

1) Ссылки сдѣланы и на стран. отд. отг. (первая цифра и на стран. журнала (вторая ц.).

2) Почти все сказки. Своей поэзіи у ингилойцевъ, какъ замѣчаетъ авторъ (стр. 76/124), не имѣется. Есть только колыбельная пѣсня (стр. 84/132) и заговоры (стр. 127/175).

3) *აბულა, ვაშლა, ყბოკა* М. Джанашвили транскрибируетъ (стр. 177/225, прим.) *ყბოკა, ყბე, ყბ!* Кстати, звукъ *ბ* (фр. *eu*) онъ передаетъ черезъ *ა*, а не *ბ*.

4) Не говорю о неправильномъ представленіи автора о хевсурскихъ словахъ и оборотахъ.

долю, доставатися. Но это еще ничего. Хуже обстоятъ дѣло съ нѣкоторыми объясненіями: ужь лучше вовсе не объяснять происхожденія слова, нежели давать толкованія вродѣ слѣд.: «*ბნსუქი* ¹⁾ = *ბნსუქი*, რადგან ერბოთი *ბნსუქი*» (стр. 49/97, 91/139; см. также въ словарѣ) или «*ლელათი* ²⁾ სრის ოგვეჲ ბერძნული *λεγοσ*» и т. д. (стр. 176/324, прим.); не зная исторіи мингр. *ბრ*, эквивалента груз. *ბრ*, М. Дж. находитъ возможнымъ сопоставлять его со словомъ, находящимся въ ингилойскомъ на правахъ заимствованнаго, *ბრ* (= прс. *هر*) *всякій* и т. п. Вообще, авторъ силенъ въ описательной части, но слабъ, когда дѣло доходитъ до толкованій, особенно иностранныхъ словъ.

Тѣмъ не менѣе, трудъ М. Г. Джанашвили является важнымъ приобретениемъ для грузинской діалектологіи. Раньше у насъ не было почти никакихъ свѣдѣній объ ингилойскомъ говорѣ, приходилось лишь догадываться о громадномъ его значеніи по случайнымъ замѣткамъ самого М. Джанашвили и любителя-этнографа З. Эдили. Теперь же этотъ интересный говоръ извѣстенъ въ общихъ чертахъ и настоятельно требуетъ дальнѣйшаго детальнаго обследованія. Можно сказать, что ни въ одномъ грузинскомъ говорѣ нѣтъ такого своеобразія, какъ въ ингилойскомъ. Мы знаемъ другой весьма своеобразный говоръ грузинскаго, хевсурскіи, но всѣ особенности послѣдняго выдержаны въ извѣстномъ духѣ, въ то время какъ нѣкоторыя явленія въ фонетикѣ и морфологіи ингилойскаго носятъ совершенно исключительный характеръ: отсутствіе двухъ характернѣйшихъ звуковъ *л* и *з*, сравнительное богатство гласныхъ (*й*, *ю*), совершенно притупленное языковое чувство при образованіи отрицательныхъ причастій (*უდაუწიკელ*, *უდაუბნელ*) и въ особенности *ჟ* въ качествѣ объективнаго суффикса множ. числа въ глагольныхъ формахъ (напр., *ჭქობდაჟ* = *ჭქობდათ*), все это накладываетъ особенную печать на ингилойскій говоръ и значительно удаляетъ его отъ другихъ грузинскихъ говоровъ. Къ сожалѣнію, пока еще нельзя вполне учесть наслѣдія сильно вліявшихъ на него аварскаго и тагарскаго языковъ.

Остается сдѣлать нѣсколько мелкихъ замѣчаній частнаго характера.

Неслоговое *ჟ*, соединяясь съ *ს*, даетъ въ ингилойскомъ *ჟს*: *ჟსონა* (*ворона*, *გობი* *როძე* ³⁾), *ჟსი* (= *ჟსირი*) *крестъ*, *ჟსი* *საძი*, *გობი* *როსა*, *თაღი* *იაღი* и т. п. По аналогіи, и *ჟ* даетъ *ჟს*: *ჟსი* (*ჯაღი* и т. д. при др.-груз. *ჯაიჟსნი*).

Это же неслоговое *ჟ*, перескакая часто съ конца въ середину и соединяясь съ *ჟ* и *ო*, производитъ соответствующія измѣненія:

а) *ღეღი* *ღიღი* *инжиръ*, *ბესი* *ბიძი* *дыня*, *გურტი* *გურტი* *рядомъ*, *ბესი* *ბიძი* *свинья* (самка) (= др.-груз. *ღეღი* *ღეღი*, *ბესი* *ბესი*, *გურტი* *გურტი* *güerds*, *ბესი* *ბესი*).

б) *ჟიღი* *კიღი* *жеребенокъ*, *ფურტი* *ფურტი* *лскія*, *ბრუი* *ბრუი* *съ дикими нра-*

1) Перс. *تازك* (есть и въ армянскомъ).

2) Арб. *له*.

3) Но *გობი* *заиробная жизнь* (стр. 117/165) едва ли не перс. *گور* *иробница*.

ამთ, невоспитанный (= др.-გრ. კიბუ kibi, ფირტუ (ფილტუ) pirtii, (piltii), ბრიკუ briki). Аналогия и здѣсь сдѣлала свое дѣло: შუღ შიღ (< შიღლი) *сынъ*, ჰურ < ურ < ვირ-ი) *оселъ*, ჰურ (< ურ < ვირი).

Въ სუკდულ *смерть* и წუტულ *мельница* ямѣмъ ассимиляціи гласныхъ: въ первомъ — регрессивную. во второмъ — прогрессивную (სუკდულ *sükdül* < süikdül < silkudil-i).

Любопытно удвоение *l* въ словахъ დილღა *утро*, იღღა (= არბ. علاج) *средство*, а также подъемъ *z* въ *i*: რიწი (= არბ. رزق) *жизненная блага*.

Достоиню вниманія образование сослагательнаго наклоненія на *z*: «დმერთმზ აცხენს. ეხენსთი (= არბ. جہ *рай*) შიკენს (стр. 113/161); გაკკოთან, იცოცხლან (154/202.27).

Очень сомнительно. чтобы глаголы წერს *писать* и ჭამს *кушать* спрягались такъ, какъ приводится на стр. 186/234; меня смущаютъ, именно, формы წერ, წერთ *пишешь. пишете* (мы ожидали бы სწერ, სწერთ) а также ჭამ *кушаешь* (следовало бы სჭამ или უჭამ).

Ингилойское დმერთმზ *ей-богу* и общегрузинское დმერთმზი *ид*, повидимому, разнаго происхожденія: დმერთმზ < დმერთი[ს] მს[დღმან] (მს[დღმან]) или, быть можетъ, დმერთი მს[დღლი = الله تعالی?], въ то время, какъ დმერთმზი вышло изъ დმერთმზ იცის *Богу известно*.

Въ лексическомъ отношеніи интересны нѣкоторыя точки соприкосновенія ингилойскаго съ другими грузинскими говорами: хевсурскимъ, тушинскимъ, ишавскимъ, а также кизикинскимъ.

Далѣе приводимъ слова, замѣченныя нами при чтеніи книгъ, по пропущенныя въ глоссаріи.

სსრ 177/225,21: по личному сообщению, произносятся აწრ (см. еще въ *Поправкахъ и Дополненияхъ*, стр. 231/351: «ინგოღურში არის მძ...» и т. д. [Поэтому, приводимое у I. А. Кипшидзе, *Грамм. минур. (исвр.) языка*, стр. XVI2-3, утверждение: «въ ингилойскомъ встрѣчаются удвоенные гласные» должно быть подтверждено другимъ, болѣе удачнымъ, примѣромъ].

ადრეულა 53/101,2 сортъ мелкихъ ореховъ: «მთწიანის-მთწახლისებურად

და ადრე შემოდის»; см., впрочемъ, у М. Джанашивили подъ словомъ სულა.

ავღუა: «ავღუა იქნეს შენ ნაჭამ, ხაშკა-ღამ იქნეს» 134/182,15.

ათხუთბეც 182/230,3 пятнадцать.

აკუნ 178/226,13 აკუნა, колыбель.

აღაგო 54/102,6 *სმ.* «სარბისში», длинный шесть для сиванія ореховъ и др. фруктовъ съ деревьевъ; шесть вообще. 98/146,14-17: «ა მკერიან-მაც მოატანს და დეღუღის ეზოს კარებს მოადგა. კარები დაკტილია და

იქვე მადლ სეზე (აღატზე) მახალას
 გაკეთებული. გრძელი ალატი მიწაში
 დაურჭვიათ და მის წვერზე ვაშლი
 გაუქეობიათ».

აღაუერთი 94/142 видъ мѣстной
 шерстяной матеріи «джеджимъ».

აღლუი 94/142 видъ мѣстной шерстя-
 ной матеріи «джеджимъ».

ამან: «ამან, მეღა, უან მეღა» 135/183,6.

ამბოკ (ამბობ), ამბოგენ (ამბობენ)
 177/225,25.

ანგულუძო, მანგულუძო, მენგულუძო
 141/189,26.

ანღ: გულანღ, ჰირანღ 183/231,11.

არახ 162/210,12 (т. آرق) არხი, арыкъ,
 каналъ.

არაღფერ 134/182,17, 179/227,8 არა-
 ფერი, ничего.

არაწ 110/158, 115/163, 129/177;
 ჭარაწ 113/161.

არხოღღ 143/191,5.

ასლან (т. ارسلان) 137/185,2.

აღილი: «იქვე გაკეთებულია საქონლის
 სასაფხულო შესამწევედვი აღილი
 (=მეგრ. ქართი) 49/97, 156/204,21.

აშურმა 91/139 ვერცხლის ქამარი.

ბათიან 96/144 «33 გირვანქა».

ბაღას: კმელ ბაღას ძნო (см. подъ
 саткве); სამწონე ბაღას 92/140.

ბაღი მარცღ: «ყაღ ბაღი-მარცღ
 შულებ გაჭქენი» 141/189,13.

ბარ: «ფურცს-თადტვს წვრილად და-
 უჭრან, ხაწლეუბს მოახვეუნ და მო-
 ჭხარშვენ. ამას ბარი ჭქვიან» 115/163.

ღოღ-ბასოთ 137/185,27 დავიჭიდაოთ,
 помѣряемтея силой (?).

ბასმა 85/133: ბასმა ას არის, რომ
 ემაწვილი ტანში შეიკვრის, ფეხზე კე-
 ღარ დაღებთ».

ბაქმაზ 126/174,18.

ბად: «ქალამნის შესაკრავ ბადებს (ბა-
 წრებს)» [т. غاغ повязка] 89/137,
 90/138, 94/142.

ბადურა сортъ тыква, см. გუგრა.

ბადრეღ (перс. بادر) «ფურცლის ბაღი
 ჰარკის ჭიისთვის» 50/98,9-10; «ქა-
 ური ბაღას არის უთუთო ფურცლის
 ბაღი» 67/115,8. (См. ფურცელი).

ბეკ (тур. بك) 101/149 эпитетъ же-
 ниха.

....ბეათ,ბეღ, ...ბეთ,ბე. (იმი-
 ბეათ, კოსლადბეათ, რამბქთ1, მე-
 ლამბე, გელიბეღ) 133/181 ситд.
 для, у (...თვის).

ბეშ-ყარდაში (тур. بش قرداش) «ხუთ-
 მხოვანი» ჭეჭიმი 94/142 видъ мѣстной
 шерстяной матеріи «джеджимъ».

ბიღებ [137/185,8, 138/186,19 «ყაღის
 უღვაში», какъ объяснено въ словарѣ,
 но на] 154/202,18 вообще усы (т.
 بيق усы).

გაღ-ბიჭებაღ 179/227,22 გადაბიჭება;
 გადაბაბიჭა 160/208,2-3.

ბოღ: «საქმეღ ბოღ გოქ» 84/132.

ბრიმაღ 182/230,1 სნ.; დაბრიმაჭებულ
 156/204,18.

ბრეუ 178/226,23 ბრიუვი.

ბუღა-ბოღნუნი 94/142 видъ мѣстной
 шерстяной матеріи «джеджимъ».

და-ბუჩებაღ 179/227,19 დაბუჩება.

გეკ-ჭამიანი 94/142 (т. كرك небо) «ცას-
 ფური» ჭეჭიმი, видъ мѣстной шерст-
 ной матеріи «джеджимъ» (срв. თორ-
 ჭამიანი).

გეზანგუ 58/106,12: «მეტო წყალიც
 ვნუს ჩღათუქს: უხუნს სუნს გეზან-
 გუს», რომლისგან მადე ჩღათუქა
 ევითლდება და ფუჭდება».

გენჯური 51/99,19 сортъ винограда:
«გენჯური ეურქინი».

გოგანებ 150/198,8.

გორგოლა 177/225,26 (= ბორბო-
ლა).

გურბა 56/104,5; 2 სმ., 179/227,11,
180/228,3 გორბა, тыква; [она бы-
ваетъ двухъ сортовъ: ტრიანი სქ
длинной шейкой (бкв. сь рукоятью)
и ბაღური (садовая)].

გურგულა 54/102,5 сортъ грушъ:
«ყვითელი, ტბილი, სხილი, უკურკა»
[значить, გული=კურკა, косточка?
А. Ш.].

გურგალ 181/229,25 მგრგვლი.

გურგანა სმ. სორბლი.

გუშინ 180/228,4 გუშინ.

დაბ-დაბ, დაბ პლი დაბ-დაბ 84/132,
85/133 баяшкин-баю.

დაბბაკებს 47/95,14 (срв. въ словарь
у Дж. ტარბაკი).

დევის თვალა 51/99,15 сортъ вино-
града: «დიდრონი მტკვნები აქეს.
მრგვალი დიდრონი მარცვლები, ღვი-
ნოდ არ ვარკა».

დგომელ: ვარტლზე დგომელ,
ქვერზე (ქვერზე?) დგომელ, ქობე-
ზე დგომელ 100/148.

სა-დედო 105/153.

დერია (прс. دریا) 140/188,17 море.

დიად (< დია ღმერთი) 135/183,9,
142/190,1,22, 148/196,20, 153/201,12
очень, весьма.

დილალი 50/98,10 «ბოსტანი».

დუგა 85/133, 122/170 (=عذامო-
литва).

დუდრუნ-თხილი 53/101,3 сортъ
мелкихъ орѣховъ: «ცნობილი ბერ-
ძნული თხილი».

ექქ 142/190,1 სმ. აქ, ჰქს.

ექსლა 102/150 ეხლა, სხლა, теперь.

ექწო 157/205,8-9 ამოტელა.

ერ 133/181,14 ერთი, одинъ; ერთა
181/229,28 ერთად, вмѣстѣ. ერუა
148/196,22 მხოლოდ; 149/197,27,
150/198,1.

ექვს ჭრელანი 94/142 ვიდე მქს-
თი шерстяной материи «джед-
жимъ».

სა-ვალა 94/142 ვიდე მქსთი шерстя-
ной материи «джеджимъ».

განგელა часть ткацкого станка.

გარდება 113/161,6 კრება; ხა-გარ-
დება 114/162,3 სმ. მიკრება.

ხამო-გარდა ჰარკის 66/114,16 «ფასის
კატქს-შემცირება». თაში ხვარ-
დნილ 134/182,11 ჭუაში ხვარ-
დნილა(?).

გაშლა 53/101,13 сортъ сливъ:
«სხილი, მოყვითანა».

გერანი (т. غران) 47/95,3 სმ.,
90/138,22, 94/142,10 სმ., 98/146,9
სმ., 110/158—111/159 одѣяло.

გა-ძალიანება (= გა-ზალიანება?)
58/106,15: «ხალთუქმა იცის ზრეთვე
გაძალიანება თავთავ ამოღებადვე. გა-
ძალიანება ის არის, რომ მცენარე
სწრაფად იურის ტანს, ღერო არ
უსქელდება და მერე თავთავს ველარ
იმპრებს, სუსტი ნივინი ძირს აწევს
და აფუჭებს. რომ არ წახდეს, დორ-
სულების წინა ჩხალთუქს აჭრის წვე-
რებს და მით ახელებენ ზრდას».

ზამთრულა 54/102,6 сортъ грушъ:
«ხვეიანე შუმოდგამას მწიფდება,
მომრგვალოა, მომწვანო. ინახება
შოელ ზამთარს».

ზარბა-ჭ-ძიანი 94/142 (زربانی) ვიდე

мѣстной шерстяной матеріи «джед-
джимъ».

ზარგარი (прс. زرگر) ოქრო მჭედელი,
золотыхъ дѣлъ мастеръ.

ჯა-მ-ზახებელნი 96/144 посыльные
для приглашенія званныхъ на
свадьбу.

ზაჭლახა წაჭედი 151/199,14 докучать,
падоѣдять? (срв. *ღაჯღა თახნელ*).

ნა-ზირ 56/104,2 თეორცლის სმელი
ტოტები; 71/119,6 სი.: «ნაზირი =
ნაძირალი, ე. ი. უფოთლოდ დაშოე-
ნილი ბაღის ტოტები-სრალები;
76/124,18-19: ამესამე დღეს დაცხვის
შემდეგ **ნაზირს** (ნაძირალს-კრალებს)
გადაჭერანს».

თაღიან (срв. *ბაღაჯ* счастье < *حظ*?)
96/144 იღბლიანი, счастливый.

თარგელ 56/104,13-17: ამოსტანი რომ
შემოსულას იწუებს (იგნ.-იგლ.), მის
შუაგულ ლაგას მღელ სესე აკე-
თებენ თარგელს (ფარდულს) და იტე-
რენ შემოსტანს, ე. ი. ბოსტნის
ეარულს, რომელიც თარგალსე
ბინავდება და იქიდგას თვალ-უურს
იტერს, რომ სხვა სხვის წილში
არ შეიდექს და ბოსტანი არ მასწუფი-
ტოს».

თაფლა-გაშლი 53/101,1 სი. сортъ
яблокъ: «თეთრ-მოწითაო, რგვალი,
ტებილი, სურნელგვანია».

თაღარ 104/153, 155/203,19,
157/205,1 მწრა сыпучихъ тѣлъ
(*ბაღარ*, تغار).

თახვ 55/103,6 სი. гряда: «თოით ღ-
გილს გი იმდენ თახვად (კვალად)
ჭყოფენ, რამდენიც საჭიროა დასათე-
სად ხახვის, პირპილისა (წიწკისა) და
სხ. კვლები (თახტები) ხშირად 4—15

ღდაბის სიგრძისა, სიგანით გი —
1—1½-ისა».

თახტაჲ: წონე თახტაჲ ი თეთრ თახ-
ტაჲ 94/142 виды мѣстныхъ шер-
стяныхъ матеріи «джедджимъ».

და-თენგა სჯკნისა 129/177,8 обсыпать
домъ зерномъ въ новый годъ съ
благопожеланіями.

თეთრ-გაშლა 54/102,3 сортъ яблोकъ:
«სხვილი, სურნელგვანია».

თექ-ქინეირი (т. *نك زعيمير*) 94/142
«ერთიქვევანია» ვეჯიმი, видъ мѣст-
ной шестрядной матеріи «джед-
джимъ».

თელ მოჭეტომი 84/132,3 სი. თვალი
სცემია, сглазить.

თარბაჲ (т. *طربا*) 155/203,1 თაფლან,
торба.

თაფანსაჲ 178/226,4 დაბანსა.

თარ-ჭამიანი (т. *طور ستم*) 94/142 ბა-
დე-ბაღე, სხუ უჯარა უჯარა ვეჯიმი, видъ
мѣстной шерстяной матеріи «джед-
джимъ». (срв. ტარ-ჭამიანი).

თურმენი (<თურმენი = თურმედი>)
თურმი 153/201,21 оказывается.

თქამს 139/187,10 глотаегъ.

თახა: (т. *تاه*) «პირანგს გულის პირსედ
შივის «თახა» აკერია» 104/152,2.

ილგა 90/138, 91/139, 106/154.

ილგაგი 99/147 «ფართო და განიერი
ქვეჭვი».

ილლაჲ (არ. *علاج*) «ილლაჲ გაჭვეტი»
141/189,8, 151/199,14.

იძართ (تارت?) 106/154,5: ამზითუვი
გურცხლის იმირათიანად (მოსართავი)
უკანვე მამის ოჯახში შემოდის, პატარ-
ძალს მოჭეუება».

იმგურგლი 155/203,25, 158/206,12
ირგულივ, кругомъ.

ისენ 178/226,8 ისინი, они.

ისფერი 53/101,13 сортъ сливъ:
«ისფერი, სხელი, ტკბილი».

ასტარ (اختيار) 111/159,7 (выборъ >
избранный > лучший?).

კალა გუმნო (отъ него глаголь:) «საკა-
ლო ადგილს ჰკალავენ საქალავ ბა-
რიოთ» 58/106,7 სი.

კალას-სხალი 54/102,6 сортъ грушъ:
«ტკბილა, სურნელოვანი».

კანაზირ (=ქსეა) 158/206,12 дворъ.

კაჲ ქნილ 143/191,17 შორჩქილას, вы-
здоровѣлъ.

კაც 145/193,13 ქმარი, мужъ.

კვირიშკავი 54/102,9-10 сортъ грушъ:
«მოკროთ კვირისტავით, მოყვითალო-
მოჭითანო, შეტად ტკბილი».

კიდბანა-ჭრელი 94/142 видъ мѣстной
шерстяной матеріи «джеджимъ».

კიჭკიჭაჲ 94/142 видъ мѣстной шер-
стяной матеріи «джеджимъ»,

შე-მ-კმაზავები 97/145 მომრთველები,
помогающие жениху и невѣстѣ
одѣться въ день свадьбы.

სა-კმელაჲ 51/99,18 сортъ винограда:
«სურნელოვანი გემოს ეურძენია, ნაზი,
მწეაზარი».

კმენა 179/227,2 კმენა, кусаться.

კოპე 58/106,8-11: «რომ წყალი თანაბრად
მოხვდეს ჩალოთქის ეველა ნაბარტე
ძირს, ადგილს კვალავენ, ჰყოფენ
წვრილ-წვრილ კოპეზად (გუბეზად),
რომელთა სიგრძე-სიგანე 1—2 საყ-
არს უმეტესია» (срв. გუბე, გოდ).
კორკალ 146/194,24, 109/157 კალ
животныхъ (лошади, овцы) (срв.
კურკალი).

კოს-ლაჲ 133/181 კოს-ლაჲ, კოდალაჲ.
дятель.

ქოქუბად შე გრგა 79/127,12: (ამოხვეულ

აბრეშუმს) «წვერებს ქოქუბად შე-
კრავს».

შე-კურტნე 98/146: «პატარძლის გამო-
სტუმრებად შეეფიანისას, შეფიანის
ურმითვე, მიჰქვთ ქალის ფართობი
(კუჭიშები, ვერდები, კილობანი და
სხ.). ურემს მიჰქვება «შეკურტნე», ქა-
ლის ნათესავი ურმა. იმის მოვალეობა
ის არის» და სხ.

სა-კურწავ 70/118,5 «წაღლი», топоръ.

ლაბადა (прс. لابل): «ხაფიანი და ლაბადა
სხალობზე ბევრით მოკლეა» 103—
104 (151—152).

გა-ლაღვა погнать: «უღავები უნდა გა-
ლაღოს (გარეკოს) საქოვარსულ»
87/135.

ლაყან (არბ. لقب) прозвище. «ყაწვილს
რომ მონათლავენ, ქრისტიანებრივ
სახელს დაარქმევენ, მაგრამ შინაო-
ბაში, სშირად, ნათლობის სახელს
იფიქვებენ და ლაყან სახელს უწოდებენ».

ლოკმა (არ. لحم) 141/189,7, 148/196,6,
179/227,15 ლუკმა, кусокъ (глотас-
мый).

მანჯანიკი (مجنیق) 77/125,11: «სახლო-
ველად ფრიად სისამოგნო შენობა,
საცა პარკისგან იხვეოდა ხოლმე
აბრეშუმით». (Далѣе слѣдуетъ подроб-
ное описание). მემანჯანიკე 77/125.
სი.

მაჲზარ (არბ. مازر) 104/152 ფიშტა-
მალი, фаргукъ.

მარაქა (معركة) мѣсто, гдѣ собирается
народъ или войны 98, 99, 100.
101, 103, 113, 118 (146, 147.
148, 149, 151, 161, 166) собра-
ние.

მასრა 78/126,6 «საძაფო კოჭი» ка-

тушка для нитокъ въ მანჯანოკ'ი (см. это).

მანჯუღათი 98/146 (არბ. مشغله занятіе; шумъ, гамъ).

მანჯარაში (არბ. منجر) 54/102, 8-9 сортъ გრუშა: «სხვილი, უკლიანი, მეტად ტკბილი, სურნელოვანი».

მემღან 134/182, 9 *სლბ.* მემრეღა, ა ზატემъ.

სო-მოზ въ словахъ ფეხსომოზ (= ფეკსომოზ, ფუესომოზ?) обувь, ტანსომოზ одежда 178/226, 17.

მრჭა-მრჭს იხსნა 138/186, 11.

მუშაშა (არბ. مشع) 111/159, 21: «უვდარს სუდარის შეკვრამდე მუშაშას დაადებენ. მუშაშა სანთელ-წასმულ ამერიკოს ნაჭერია».

6: შინ, გინ, უნ 181/229, 28 желать, хотеть.

ნაბათი (არბ. نوبه) очередь. ზროხი ნაბათი: «სახირის მწეუსა შეკომურთა შორის ჯერობით მოდის. ამ ჯერობას ზროხის ნაბათი ჰქვია» 87/135, 144/192, 1.

ნობათი 78/126, 13: «ერთი ცხრილი შარკო, რომელიდამც გამოვა ნახევარი ნობათი აბრეშუმი»; (срв. выше ნაბათი); 79/127, 12-18: «ერთ ნობათად გამოჰკვანდას».

ნაკასტან (т. نكاستان) 135/183, 30, 137/185, 1 вдругъ.

ნავ: უურზნი ნავ 51/99, 9 *сн.* давилъня (საწნეხელი).

ნანათი 46/94, 2 *сн.*: «სანათად იწოდება ქორაფისა და სხ. ხეების ხეული ტოტების ნამტვრევები», хворость.

ნამკუდ 59/107, 1-3. Смолятый ხეხნ პროпускають черезъ рѣшето, «რომ ნამკუდმ გამოირჩეს თავ პურისგან»,

чтобы отъ лучшаго зернового хлѣба отдѣлать зерна худшаго сорта(?).

[Въ словарѣ ნამკუდ имѣется, но съ другимъ значеніемъ].

ნარ-არმუკი [прс. نار гранатовое яблоко, اردو გრუშა] 54/102, 11 сортъ გრუშა: «სხვილი ბრწყინულს სხალი, წონით გირვანქამდე, დიდხანს შენახული სურნელოვანად შექრდება».

ნაგა 59/107, 15 ცეხვა, очищать ризь отъ кожурь. «დახსუება = გაიტყუება».

ნაშირ 112/160, 9: «მეგდარზე გაყოფილ ნაშირს მესეთლავენი იყოფენ».

ნეფეა 179/227, 1.

ნეჭა, ნეჭები 48/96, 16 ჭილობი: «ნეჭები სქლად დაწნულია ხმელ და გრძელ ნამჯი-საგან თუთის ხას ქერქით. ნეჭა ორი კაცის სიგე მანტ იქნება. ქვეშეგების გაშლის დროს ჯერ მას შლიან და ისე რომ მისი ნახევარი ისევ დაკვირვად რჩება და კაი მუთაქის მატიგრობას ეწევა». (Срв. Ч² и арм. ნახუ).

ნიქა (نخا?): «მაჭმადიანი ინგილოები კირძალს სხლში მოიფანენ და ნიქას გაუჭრიან» 97/145.

ნიჩაფ 177/225, 26, 180/228, 11 лопата, весло (и въ гурійскомъ говорѣ ничаф-и, но въ большинствѣ груз. говороувъ ничаби).

ნუსმარ (არბ. مسار) 178/226, 28.

აღავ [въ транскрипціи М. Джана-швили ялаз] 177/225 (примѣч.) აღა, пламя.

აანზ [по М. Джанашвили янз] 177/225 (примѣч.) გაანზე, въ сторону.

ააფ [по Дж. яф] 177/225 (прим.), 178/226, 25 «ააფი», дешевый.

ოინზი (т. اوينجى) 101/149 ხუმარა, სკომорохъ.

ოარ 134/182,14 ორა, два.

ოარძოც გასვლა 82/130: «უწინ ცოლისა და შეილის ნსხვა დღიდგან მშობიარობისა «არმოც გასვლამდე» არ შეიძლე-ბოდა».

ოღუზ (т. اغوز) бнкъ; тушца) 153/201: «ოღუზ მალა ფანკაცა კაცუბე ეოფილან... ჭკო კი ბევრ არ ჭქონია».

ზირის ჩამოკდა: «პატარადლი წლის თავსე კულ-მანდილს იხდის და «პირს-საც ჩამოიხდის», ე. ი. პირს აღარ აიხვეს. მაშინ იგი ჩვეულებრივად დაიხურავს» 104/152.

ზტარზალ 148/196,1,3 პატარადლი, новобрачная.

ზუჭა 76/124,6 სი., 79/127,2 სი., 80/128,10 спинаемый съ шелкович-ного кокона пушокъ, изъ котораго дѣлаются веревки, гачники (ხანჯარი), яремные ремни (პუკური) и др.

ჯალა-ბალი 54/102 сортъ черешни: «ჩამეენი».

ჯანნათი (ар. جنّ) 113/161 სამათხე; рай.

ჯაზუნი [у Дж. жазуни 65/113 и слод.] японская порода шелко-вич-ного червя, дающая два урожая въ годъ.

ჯაჭრა (прс. جحر) 91/139 ჯარა, мотовило.

ჯაჭრა 179/227,20 ქეკვა; ცემა. бить.

ჯალაგდრები (прс. جلدار) 98/146.

ჯაჟიმა 47/95,4-5 სი. ჯუჯიმი, «дже-джимъ». [Подъ ჯუჯიმი въ Пшави понимается грубая шаль домаш-него производства]. (Срв. Ч² и арм. ԶԶԷԻԲ).

ჯინჯირი (прс. زنجير) 91/139, 104/152, 105/153 ქეწევი, пѣпочка.

ჯინჭოლაჲ 179/227,20 ჯინჭეული, му-равей.

მა-ჟორჟოლებს 182/230,12 მაჟორჟო-ლებს, дрожъ пробѣгаетъ по тѣлу.

ქუბე (ар. جيب) 143/191,5, 144/192,19, 181/229,18 ჯიბე, карманъ.

ქუნაჲ 90/138, 103/151 «კისია», ки-сея (?)

საჯალაჲ см. ს-ჯალაჲ.

საღტე 105/153,2 სამაჯური, браслетъ.

სარმა-დუგმა (т. صارمه دوگمه) 104/152,3.

სარუბუღაჲ см. ხორბალი.

სარქარ (прс. سرکار) 111/159,11: «მა-მაო, ეა ხემო სარქარ მაშაო».

სახლი: დიდი სახლი = ოჯახის საცხო-ვრებელი 49/97, 82/130; противопл. პატარა სახლი 49/97.

და-სიქება: «დასიება ის არის, რომ კაცი რამე სჭმედს, ან ვისმე მომ-სადებულ ხორავს მოინდომებს და მოილოდინებს, მაგრამ მოლოდინი კი არ შეუსრულდება. ეს მოლოდინის შეუსრულებლობა «დასიებას» გა-მოიწვევს. ქართულად რომ იტყვიან: «კაცს სჭმელისთვის თვალის წყალი წაუვიდაო», დასიებაც ეს არის» 109/157.

სამ 48/96,8 სი. «ქვის ბრტყელი ფი-ცარი» вообще, а не только сар-ქველი, т. е. крышка винного кув-шита, какъ объяснено въ словарѣ. (Срв. Орб. и Ч²).

და-ჭ-სრქმავს 101/149 «წაქტევეს და ბლუჯავს».

ცანცალიკონა 119/167,17 შიშველნი, голые.

ცრიანა см. გუგრა.

და-ციცბვა 92/140, 93/141 გამონარმა, выварить.

ტოლალი (т. *طولا*) 80/128,5 ამაღიის მაგიერ წვივებზედ შემოსკრავი; 90, 94, 103, 105; ტოლახი 144/192,4.

ა-ტრაყუნებენ 150/198,14-15.

უძუდ (пр. *امير*) 157/205,7, 178/226,21 იმუდი, надежда.

ფარაქალ 75/123, 169/217,2 წილი, доля (часть чего-либо, посвященная Богу?).

ფართალი 85/133, 133/181. 144/192 ღოგინი, საწოლი, постель.

ფარჩა: «ფარჩას ინგიღოკიბი სვერთიღ ჩითიულსა და ფარჩულს უწოდებენ» 90/138 прим., 105/153.

გა-ფანულიება (противопол. დაშქენება) 81/129: «გა ქალ კანს დაამქენებს, ანუარგ-გა-ფანულიებსა».

ფანავ (= *фанав*?) 148/196,6.

ფანურებ (пр. *فانر*) ფანურები, окна.

სა-ფურავი 51/99,17 сортъ винограда: «შავად მწიფდება, შავს ღვინოს იძლევა, თეთრი ღვინის საფურავად იმარება» (срв. საფურავი: Н. Я. Маррь, *Дневникъ пользки въ Шавшетию и Кларджетию*, стр. 165).

ფეე 118/166, 103/151, 136/184,9, 137/185,24, 181/229,1 ფერკი, ფეე, нога.

ფეეი-ღაბილი 55/103,3 *сн.* «კუტი ღაბილი».

ფეხსამოღ *сн.* სო-მოღ.

სა-ფეხური (вероятно, საფეხური или საფეხური) 78/126,2,5 *сн.* палка («ფეტი»), употребляемая въ мнѣз-нижъ (см. это).

ფინ 182/230,3 ფინიი [см. Н. Маррь, *Происхождение изъ охотничьяго*

бѣта дѣуха грузинскихъ терминовъ улововаю права: ЗВО XVIII, 0168, пр. 1].

ფირ: ასქონლის ტირის ღროს ზირუტყვის ნახირს ფირზე (ხის სყუღარზე) წასსმენ სოღმეკ 123/171,2-1 *сн.*

ფიქირ (ар. *فكر*) 138/186,5 ფიქირი, мысль.

ფობა შტუკა (примѣнительно къ птицамъ): ფობს სამკაულს შეადგენს აგრეთვე ბღამა ქათამი (ზოგს 100—200 ფობადე ჰყავს) და ეზოს ძაღლები» 50/98,1-2.

ფურცელი 67/115,8 тутовое дерево.

ქალაღ: «ანტარძალს ზემადგან ჩამოხურული აქვს აბრეშუმის ღიღი ქალაღა» 99/147 (срв. *բալաღ*).

ქან: აქანებს 53/101,5-4 *сн.* сбивать плодовые деревья.

ქაფტარ (пр. *كفتار* гiena): გაქაფტრდება 120/188,7 გაფთრდება, превращаться въ гienу.

ქელახი 112/160,22 ქელეხი (*բելեხ*), трязна.

ქეზია (т. *كچي*) 141/189,15 какъ коза. такъ и козель [въ грузинскомъ вообще ქეზი значить только козель, главнымъ образомъ. козель, идущий впереди баранты].

ქეზი-კეკვა (сбв. *козыя титыка*: т. *كچك* *сосоки*) сортъ винограда: «იგივე თითა» 51/99 [срв. ტყენის ძუძუე или *Ат-мемеси*: Н. Я. Маррь, *Дневникъ пользки въ Шавшетию и Кларджетию*, стр. 165].

ქაშმაღა 51/99,13 сортъ винограда: «მწიფობისსაგ მეტად მწკნე ფერი აქვს, მკვანე გეგონება, მაგრამ ზირში

რომ ჩაიდებ. ქიშიშიფიით ტუბი-
ლია».

ქღუნგ (ქლუნგ, прс. كلنگ) 162/210,23
წყრაქვი, кирка.

ქმხა: აბრეშუმის ჭია «ჭქმნის» პარკს
70/118,11 სმ.; «შექმნილი» პარკი
73/121,14; «შექმნილი» პარკი
76/124,10.

ქოთუქ (т. كرتك стволъ) ტივი, плоть.
ქორწილ: პატარა ქ.—პირველს დღეს;

დიდი ქ.—მეორეს და მესამე დღეს.
ფეფე ღებოქელი ქ.—მეოთხე დღეს.

97/145, 102/150; საქარწინო
132/180,1 სმ. деньги (200—300
рублей), выдаваемые холостому
брату во время раздѣла.

ქვა 134/182,13 ქვა, камень. ქვა-
ვაშლაჲ 54/102,1 сорть яблокъ:
«მომრგვალო, წითელი, მაგარი, მეტად
ტუბილი და გამძლო, — ზაფხულამდე
ინახება».

ქუვილ 153/201,19?

ქუვრან 153/201,16?

სა-დმოჲ 181/229,21 საღამო, ве-
черь.

ღარიბ-ღურბათინი (არბ. غريب, غري) 100/148
чужой людъ.

ღერობენ 118/166,11 სმ.=ღერობენ
или, б. м., მღერობენ?

ღრიძეჲ 144/192,12, 182/230,1 სმ.
ღრმა, глубокий; ჩაღრიძეებს
161/209,13-14.

ღურღურ 142/190,16 водоворотъ(?)
კამო-ღურღრა 125/173 подоскаты
ротъ: «ყაჰკანის დასადღეკად ზირში
წყალი უნდა კამოღურღრა (კამო-
ივლო)».

ეპ (тур. قاپ चाппа): «ერთ ეპ ჭალ-
ვანს=ერთ ღანგარ ალვანს» 88/136,

89/137; «ერთ სისხ ახუ ერთ ღანგარ
ალვანს «ეპი ალვანს ჭქვიანს» 91/139.

ეპჩი (т. قاپچي) 78/126,18: «ანგა-
ლივით მოკაგული კაკლის ტოტისაგან
გაკეთებული მრგვალი ეპჩი (მოხს-
მელი) «გამოხსარმე და ამოხსნეჲ
პარკებისს»). ეპჩი-ბაში 79/129,7:
«ამისთანა ამხვეულ პარკის გროვანს
(выше дается описание) ჭქვიან ეპჩი-
ბაში (ეპჩხეუდ გამოსული)».

ეპაბუდლა სმ. ხორბალი.

ეპშ: 91/139 застѣжка, бляха(?) «ქამრის
ბოლოებზე ხელის გულის სიგანე და
სიმისხო ვერცხლისავე ეპშებს (შესაკრ-
ვებს) აკეთებენ».

ეპჭაჲ (არბ. عجب) 181/229,2 კახბა.
კახბა, женщина легкаго повед-
ния.

ეპაჲ 156/204,27 болгаеть(?)

ეერყანტუჲ 179/227,3 ეანყარტო,
горло.

ეირნ-ეინეირი (т. فرق زجير): «ორ-
მოც-მეკოვანი» ვევიბი 94/142 видъ
мѣстной шерстяной материи «дже-
джимъ».

ეოლანი (т. قولان подпруга) 90/138
«ცხენის კარ-საკრავი».

ეორალი (т. قوروق) 50/98,11 «ყო-
რული».

ეონ-ბოანუხი часть головного убора
женщины: «საფოქელზე ჭქვიდა ეს
ეონ-ბოანუხი (т. قوج بونوزي baran-
nii puz) მცირე ხალსს ჭჭაუს, ვერც-
ხლისა და სუდ ვერცხლის წვრილი
ფული აკურია, რიცხვით სულ ექვსი.
ღუჩაქს რომ თავზე ეაკეთებენ, ეონ-
ბოანუხი თათქმის წარბებამდე კვი-
დება» 104/152.

ჩამო-ყარ პურისა (აღურს ჩამოყურის)

100/148,²⁴ ზურის ჩამორიგება, მითომევა, подать хлѣба.

ეურდღელ 139/187,²¹, 180/228,¹⁸ ეურდღელი, ეურდგელი, заяцъ.

შაბაშ [прс. شایاش «money thrown about at marriages, or given to sinners» (Steingass). Въ арм. շաբաշ = «այს არბაშը որ ստանում են պարողներ հանդիսականերից և յետո տալիս են երաժիշտներին». ԲաժՖի, իենիը (моск. изд. 1890), стр. 240, прим.)] 101/149; შეშაბაშე 101/149, 102/150.

შახ 100/148.¹⁴ нѣчто вроде: елки къ свадьбѣ.

შიგო 133/181,³ см. შტო, вѣтка.

უ-შიხოლა: «საკრეა ააღა, უშიხოლა» 138/186,²⁵.

ჩაღთუქი 47/95,² გამოუბრეველები ბრინჯი, ризъ, съ котораго еще не снята кожура (ბრე). [Послѣ удаленія кожуры, онъ уже называется бринѣи (ბრინე?), а не ჩაღთუქი 59/107,¹⁸⁻¹⁹]. ჩაღთუქი бываетъ трехъ родовъ: «თეთრ-წვერა, შავ-წვერა და ევითელ-წვერა. თეთრ-წვერას უღვასები აქვს მო-თეთრო და ეველახე ადრე მწიფდება. მისი შარცვალიც თეთრია» 57/105—58/106.

ჩარღათი 90/138,^{1?}

ჩარჩავ (چارشاف, т. چارشافъ изъ перс. چادارشاب) 99/147,³ см. ფარდა, занавѣсь.

ჩიგლამა толстый войлокъ (?): «ვერღანესსაც სქელ ნაბღებს (ჩიგლამას) დაუღებენ» 95/143,³⁻⁴.

ჩარაღ (прс. چراغ) 180/228,¹³ ჭრავი, свѣтильникъ.

ჩაგა-სხაღა 54/102,¹¹ сортъ груш: «წყრილი და ტკბილი».

ჩოგშე (ت. چوش) 149/197,¹⁹ გზირები, сельскіе разсылныя.

ჩოკა 143/191,⁵, 181/221,⁵ ჩოკამ, чоха (платье).

ჩურჩხა 53/101,¹⁶ сортъ сливъ: «ფეკლახე მეტად ფასობს. მისი საყოფი მოუყითლო-მოგრძოა და იხურჩეხე. მას ახმობენ ჩურჩხად (т. е. удаляя косточку?) ან და უჩურჩხავად».

სა-ეღარ 130—131 (178—179): «დიდსა ეღარო გასვლა», отправленіе на богомолье въ Курмухскую (ქურ-შუხი) церковь св. Георгія въ храмовой праздникъ 10 ноября.

ცარიალ 178/226,⁶ ცარიელი.

ცინოა 138/186,^{10, 19} кошка.

ცეჭუკა 177/225,^{18?}

ცოპა 53/101,¹⁴ сортъ сливъ: «სხვილია, მრგვალი, დამწიფებისს ცომივით რბილი, ტკბილი».

ცუნცურაკ 133/181,⁴⁻³ см. топорикъ?

ცუნქულ см. წუქულ.

ს-ცხიკები 58/106.¹ см. «ცხვიკები», пропускають черезъ рѣшето (ცხივი = ცხვი. рѣшето?)

დას-წვერს см. დასწვერს.

წითელა 53/101,¹² сортъ сливъ: «მოწიანია, მრგობო, მეტად მუყუკ».

წითლა-შუნდ 53/101,¹¹ см. сортъ кизили.

წირინა 134/182.²¹: «ეოგმს მოხსრა, ეოგ წირინამ».

წვინტლ 179/227,²⁸. (Въ словарѣ у Дж. имѣется წკლანტ).

წიწილები: «სოკოკორთნი სწარსულად წიწილებს (გრძელ თმებს) კეფიდგან მოკიდებულნი სავითქლებამდე ახარჩუნებდენ» 114/162.

და-წოდებულაჲ 81/129 მოულოდინიანო,
разрѣшилась, говорятъ, отъ бре-
мени.

წუქულუნი 159/207,17-18 წვრილნიანი,
кустарникъ (?)

წუქულ, გუქულ 180/228,2-7 წის-
ქელი, мельница (ხო ი წიქულ
181/229,17); წუქულუ (წუქულ)
ქუქუბ 139/187,20 жернова.

ჭარული 53/101,2-3 сортъ мелкихъ
орѣховъ: «სხელი, მოწითანო».

და-მ-ჭერელ 142/190,19 თანხარი, по-
добный, равный (?): «ლოჲმან ჭაქიმი
დამჭერელ ჭაქიმ ქუქანაზე არ ეოფილ».

ჭკა 51/99,7 *სმ.* ჭკა, кожа вино-
града.

ჭიჭინა 182/230, 13 ჭრიჭინა, стрекоза.

ჭუჭული 125/173,3 *სმ.* წიწილი, цы-
пленокъ.

ხათარ (არბ. خاطر) 102/150 ხათარ,
расположеніе, уваженіе.

ხათათი (არბ. خيط?) 79—80 (127—128)
толстая шелковая нить.

ხაღ (არ. خلق) 161/209,15 ხაღი, на-
родъ.

ხანა 94/142 «საქსოვი» (თიჩნე, ქსელი?),
ткацкий станокъ (ილი ქსელი, основа
ткани на станкѣ?).

და-ხარუჯა (არბ. خرج) 162/210,22
გარდაცვალება, смерть; დაახარუბ
162/210,20, 110/178 скончался
[სრვ. *დასხრუჯა* (=დაინხრუჯა=) მო-
კუდა *Исходъ* 9,6,7; 24,11].

ხაშკალამ *სმ.* ავღუა.

გა-ხივა: «საქრუა ააღა, გაახივა და
გახივა ასღანს» 138/186,7.

ხიზ 51/99,4 *სმ.* «თხის ქონი» козье сало;
გავხივით 161/209,11 (სრვ. ხიზი
უ ორბ., Чуб.² и арм. *խիძ*, *խիძ*).

ხიწიწი 115/163,4, 180/228,30 ხიწი-
წიკი, кусокъ жирнаго мяса, изъ ко-
торого выжаты весь тукъ.

ხორავის ამხანავობა 97/145 «това-
рищество пищи» (ხორავი=خوار),
т. е. сидящие за однимъ столомъ?

ხორავლი (პრ. خواربار) 57/105 пше-
ница; [она бываетъ трехъ родовъ:
ა) სორუბუღა (т. صاړو), б) უარბუღა
(т. قړو) и с) გურგანს. Дороже стоитъ
первая].

გა-ხორავლებს 120/168 «განხორ-
ცილებებს, გაცოცხლებას» (შკვდარი),
ожить, воскреснуть.

სა-ხორცე (ხეობათი, საკორცე)
47/95,11 «რქიანი საქანელი, рога-
тый скотъ»; 105/153,10-11: «ხარი ან
ფური», быкъ или корова. [თიჩნე,
საკორცე должно означать *убойное
животное*].

ხორავლებს 50/98,4-5 *სმ.* «უნაყოფი-
ელორცებო».

ხორავლი (т. خوش کلدی) 137/185,3.

ხრის 54/102 «ბურცავს», сбивать
плоды съ деревьевъ.

გა-ხხილებს (თიჩნე, გაგხილებს?)
აღდგობა, Пасха (ბკვ. розговѣние)
131,4 *სმ.*, 132,11 (179, 180).

და-სწევს: «პურგამუა-დასწევსს უკანს»
147/195,4 по окончаніи ѣды(?); «თან-
გურ გელი დასწევსი» 146/196,5.

კეჩენ 54/102,1 *სმ.* раскалывать, раз-
бивать. «შემოღამაზე კაკალს ჩაქე-
ხით კეჩენ (ამტურეენს) სა-კეჩი
54/102,16 сортъ персиковъ.

შე-კინცა 181/229,4 ნაჩივავთ.

კიფ 92/140: «დართულ ძაფს ორ-სამ-
ოთხ წევრად (ტოტად) ვარაყედვე
დაჭძახევენ, შერე დაჭხევენ, დაჭკიფ-

ვენ, შექმლებენ და ძაფი სჯისოვად მომზადდება».
კმალი 94/142 часть ткацкого станка.
სა-კორტეა см. სხორტეა.
ჭანგუბა 139/187,7, 183/231,5 აბგა,
маленькая переметная сумка.
ჭანდეკარ 141/189,12, 142/190,13
окрестность (?)
ჭანძეგ (არმ. Համբալ) 135/183,1 ჭამ-
ბავი, აბბავი, вѣсть.
ჭანრაჰმ (პრ. هر) 148,9 всякая всячина.
ჭანრად (т. باران) 155/203,24,
158/206,12-13 იარაღი, орудіе.
ჭანაწ см. არაწ.
ჭემთონ 155/203,10 აძღენი, столько.
ჭენდ 59/107 участокъ земли при мно-
гопольной системѣ обработки (?)

ჭიგი 155/203,10?
ჭიჯიანი (چاقچاق, урира) 125/173,21,
179/227,18 თფოფი, удодъ.
ჭუმბარაგ (<უმბარაგ <მუმბარაქ = مبر) 96/144 ბედნიერი, счастливый.
ჭურაჰ: აგვისტოს გასულსა და ენკე-
ნისთვის დამდეგს ბოსტანს რომ გა-
მოიღებენ, მასინ სათქმელ ჭურაჰ
იმართება: დანიშნულ დღეს უგებ
გამოვა საბოსტნეში და ვისცე სდ
ეპრინება, იქ მოიკრეფს ბოსტანს და
თავისს საქმელსაც მოაძოვებს»
56/104,20-24.
ჭურ 136/184,16 ვირი, оселл.
ჭუქ: «უოველს ჯეჯიმს ოთხად გადაჭკეც-
ვენ და ჭუქად (წუბად) ღამაზად
დაწუბობენ» 95/143,2-3.

Въ заключеніе хотѣлось бы обратить вниманіе редакціи «Древней Грузіи», гдѣ напечатанъ трудъ М. Джанашивили. на желательность сохраненія журнальной пагинаціи въ отдѣльныхъ оттискахъ.

А. Шанидзе.

391. Albert Herrmann. Alte Geographie des unteren Oxusgebiets. Berlin 1914 (Abhandl. der kön. Ges. der Wiss. zu Göttingen, phil.-hist. Klasse, Neue Folge, Bd. XV, № 4). 57 стр. 8° maj.

Настоящее изслѣдованіе вызвано, по словамъ автора, трудомъ пишущаго эти строки «Свѣдѣнія объ Аральскомъ морѣ и низовьяхъ Аму-дарья», вышедшимъ въ 1910 г. въ нѣмецкомъ переводѣ (на русскомъ языкѣ трудъ былъ напечатанъ еще въ 1902 г. въ Ташкентѣ). Въ дополненіе къ установленному мною факту впаденія Аму-дарьи въ Каспійское море въ средніе вѣка (XIII—XVI вв.) авторъ старается доказать, что то же самое явленіе имѣло мѣсто въ древности. Свидѣтельства античныхъ авторовъ даютъ, по его мнѣнію, возможность установить, что по Узбою въ то время протекала вода и даже происходило судоходство; на основанія мѣстныхъ преданій, существовавшихъ еще въ эпоху арабскихъ географовъ, можно опредѣлять даже время исчезновенія воды въ этомъ рукавѣ рѣки.

Авторъ, конечно, сознаетъ, что при изученія античныхъ извѣстій о